

Alejandra Burgos eta Karla Guevara
El Salvadorko trans aktibistak:

“LGTBI komunitatea eta emakumeak beti egon gara salbuespen egoeran”

Pasa den otsailaren 24an Egia, Justizia eta Erreparaziorako ekitaldi bat antolatu zuten Bilbon, Mugarik Gabe erakundeak, Bizitu Elkarreak, Feministaldek, Mujeres del Mundok, Zehar Errefuxiatuekin elkarreak eta Colectiva Feminista Para el Desarrollo. Hiru indarkeriak ardazu zuten ekitaldia: emakume migratzaileenak, Euskal Herriko emakumeenak eta emakume transenak. Bertan izan ziren ikertzaile eta lekuko gisa Karla Guevara Colectivo Alejandriako kidea, eta ikertzaile eta lehenengoaren laguntzaile gisa Alejandra Burgos, Colectiva Feminista para El Desarrollo kidea. Biak salvadortarrak. Hauteskunde osteko testuingurua izaki, Euskal Herrira ekarri zituen arazoak beste galdera sortu zituen euren herrialdeak. Bi kontu horiek ardazu dute elkarrizketa.

 MARIA ORTEGA ZUBIATE PELLO MAUDO HERRERO / ARGIA CC BY-SA

Epaimahai sinboliko baten parte zaretelako etorri zarete Bilbora. Zer dela eta hartu duzue horretan parte?

Alejandra Burgos: Colectiva Feminista Para El Desarrollo, Mugarik Gaberekin batera, urtebetetik gora daramagu babes integral feminista lantzeko prozesu batean murgilduta. 2013 inguruan ho-

rrelako beste epaimahai batean hartu genuen parte, abortuagatik kriminalizatutako emakume salvadortar baten kasuan. Aurten, El Salvadorko emakume transen egoera plazaratzeko aukera ikusi dugu, jasaten dituzten indarkeriak osatzea garrantzitsua dela uste baitugu; baina El Salvadorren ezin dezakegu egin.

Horregatik, hemen egin nahi dugu, justiziari ekarpen hori egiteko. Proiektu honen hainbat lan ildo ditu, babes integral feminista da euretako bat. Hemen gaude proposamen honetaz ikasteko, eta ni, batez ere, Karla laguntzeko etorri naiz, bera lekuko baita.

Karla Guevara: Beti esan izan da emakume transek ez dugula indarkeria matxista jasaten, gurea bazterkeria edo estigma baizik ez dela. Baina ez da horrela, jaiotzatiko indarkeria jasaten dugu. Emakume transak indarkeria sistema amaigabeen bizi gara. Sistema patriarkal horrek, Erdialdeko Amerikako herrialdeetan are konplexuagoa denak, gorroto du femeninoa den oro. Emakume zisgeneroek jasaten duten indarkeria emakume izateagatik jasaten dute; emakume transok jasaten dugun indarkeria sistema patriarkalaren transgresore garelako jasaten dugu, gizon izendatzearen “pribilegioa” eman zigulako. Transgresio hori barkaezina da gure sisteman. Ez da bullyinga, indarkeria instituzionala da. Hona etortzearen ideia da, hain zuzen ere, indarkeria horiek erakustea eta osatzea, era sinbolikoan.

Urtebetetik gorako prozesua izan da. Zelakoa izan da?

K. Guevara: Prozesuaren parte izan da emakume transak elkarrizketatzea, berriek jasandako indarkeria matxistak

Alejandra Burgos, Colectiva Feminista para El Desarrollo kidea: "Gure eskubideak ez dira beti izan ziurrak, horregatik ez dugu estatuan jartzen gure esperantza osoa: gure esperantza dira kolektibitatea eta gizarte sare komunitarioak".

aztertzea eta patroï komun bat zehaztea. Elkarrizketa asko egin dizkiegu emakume transei, horietako bat neu izan naiz. Ni nire lekukotza ematera nator, baita nire kideena ere.

A. Burgos: Lehenengo bakarkako elkarriizketak egin genituen, eta gero kolektiboak. Bertan izandako kide askok sekula ez dute pentsatu zer izango litzatekeen erreparazioa eurentzat. Oso eskertuta nago aukera honengatik eta Karlak bere istorioa kontatu nahi izan duelako, ez baita erraza izan. Eta oso pozik nago erreparazioa zer den pentsatzen hasi gaitezkeelako.

Zer da, bada? Zertan lagundu dezakete epaiketa sinbolikoek?

K. Guevara: Indarkeria matxistek eragina dute bizitzako hainbat eremutan. Lehenik eta behin osatzea behar da. Estatua osatzearen arduraduna denean eta ez duenean hori ziurtatzen, mota honetako epaiketek egiten dute erreparazioa: esaterako, hil zituzten emakume

"2022ko abuztuan epaimahaiak izen eta genero aldaketak onartu zizkidan. Hiru urte horiek indarkeriaz betetakoak izan ziren"

transen izenean egindako eskulturak edo izendatutako kaleak. Sinbolikoa da, baina eragin handia du gizartean eta komunitatean.

A. Burgos: Guk egin ditugu horrelako saiakerak. Iaz egin genuen *Manuelarentzako Justizia Herrikoia Jaia* izena eman genion ekimena. Emakume hori kriminalizatu zuten abortuarengatik, ondo diagnostikatu gabeko minbiziaren ondorioz gertatu zena, eta estatuen zain-

tzapean hil zen. Erdialdeko Amerikako Giza Eskubideen Epaimahaiari aurkeztu genion kasua eta El Salvadorko estatua zigortu zuen. Baina, hori horrela ere, estatuek ez du publikoki onartu injustizia hori. Horregatik, guk bere familia lagundu nahi genuen. Estatuaren errua izan zela publikoki onartzea osatzeko bidea izan da familiarentzat. Marko horretan, hemengo epaimahaiaren parte hartu nahi genuen, El Salvadorko emakume transen justizia osatzailea lortzeko.

El Salvadorko Gobernua aipatu duzue. Momentuotan, egoera politikoa konplikatu da: bi urtez salbuespen egoeran egon ostean, Nayib Bukele presidentek bigarren aldiz irabazi ditu hauteskundeak, gehiengo absolutuz. Zelan dago egoera?

A. Burgos: Emaitzek ez gaituzte harritu, baina bai sumindu. Denbora asko da El Salvadorren ez dagoela oreka demokratikorik. Eskubideen arloan aurrerapau-

so batzuk egon ziren mugimendu askoren lanari esker, baina azken urteetan atzerapen demokratikoak egon dira, eta hori gure agendetarako, agenda feminista eta LGBTI-erako, txarra da. Horregatik, guretzat garrantzitsua da egoerari buruz berba egitea: bisita aprobetxatzen ari gara erakunde askorekin batzeko eta gure kezkak azaltzeko, baina baita deialdi bat egiteko ere, mugimendu internazionalistak ez dezan El Salvador atzean utzi.

K. Guevara: Datuek kontakizuna hiltzen dute, eta gobernuak eraiki duen narritiba deseraiki behar dugu. Feministek, LGBTIQ+ komunitateak eta ekologistek daramagu borroka honen gidaritza, guk daukagu hau salatzen boterea. Hauteskundeen emaitza irregulartasun askoren ondorio da: diputatuen kopurua aldatu dute, botoen zenbaketa sistema ere aldatu dute, udalerririk 262tik 44ra murriztu dituzte... eta horrek alderdi nagusiei laguntzen die. Horrez gain, kanpainan ere egon dira irregulartasunak: gainontzeko alderdiek ez dute finantziatuziorik izan, Nuevas Ideasen finantziario bideak ez dira ezagutzera eman, funts publikoak erabili dituzte –janariz betetako saskiak banatu dituzte, 2021eko diputatuen hauteskundeen aurretik ere egin bezala–.

Baina hori guztia alde batera utzita, 2,7 milioi pertsonak eman diote botoa: bertan zein atzerrian bizi direnek. Horrek esan nahi du Bukelaren alderdiak salvadortarren %30en babesa izan duela, eta horrek aldatzen du kontakizuna. Atzerriko boto asko dago El Salvadorren, hain zuzen ere, kanpaina oso handia egin duela atzerrian, horretarako baliabideak izan dituelako. Bukele esportatzaileak produktu bihurtu da: dena aldatzen ari dela dio, horixe sinetsi dute erbestean bizi direnek ere. Baina El Salvadorren muturreko pobrezia 4 puntu igo da: %8tik gorakoa da. Igoera ekonomikoa ez da gauzatu: iaz %2 ingurukoa izan zen, Erdialdeko Amerikako baxuena.

Hauteskundeak salbuespen egoera betean izanda, eraso ugari salatu dituzte giza eskubideen defendatzaileek.

A. Burgos: Salbuespen egoerak giza eskubideen krisia eragin du: indarkeria soziala izatetik estatuala izatera pasatu da. Emakumeen aurkako indarkeria eta indarkeria sexuala ez dira ezer berria, komunitateen memorian idatzita dau-

“Zaila da pentsatzea aurrerapausoak eman daitezkeenik abortuan, gero eta posizio fundamentalistagoak dituen gobernu dagoenean”

de Gerra Zibilek; iraganera itzultzea da. Mugimendu ekologista, feminista eta LGBTI-aren aldekoa emakume aurpegi duten gizarte mugimenduaren hiru adar gara: ez da kasualitatea estatuaren erasoetako asko emakumeen aurka izatea. Hain zuzen ere, salbuespen egoera mugimenduotako kideak mehatxatzeko erabiltzen ari dira. Gutxienez 1.176 eraso egon dira defendatzaileen aurka, 39 defendatzaile eta hamazazpi sindikalista atxilotu dituzte. Estatutik estrategia

batzuk daude martxan giza eskubideen defendatzaileak nekarazteko. Oztupoak daude eta biltze askatasunaren aurkako mehatxuak. Horrek erakusten du komunitate mailako elkarrean desmobilizazioa eragingo duela.

El Salvador nazioartean ezaguna da abortuaren erabateko penalizazioa duelako. Zelan dago egoera momentu honetan?

A. Burgos: Abortuak guztiz zigortuta egoten jarraitzen du. Ez dago boterearen aurkako pisu bat herrialdean, eta horregatik ez dira lege proposamenak martxan jarri. Lege proposamen bat sartzen saiatu ginen aldi barrirak izan genituen zain. 2018an pertsona defendatzaileen defentsarako proposamena babestu genuen eta zuzenean artxibatu zuten. Zaila da pentsatzea El Salvadorren aurrerapausoak eman daitezkeenik abortuaren zigorrak kentzeari dagokionean, gero eta posizio kontserbadore eta fundamentalistagoak dituen gobernu dagoenean.

2013tik nazioarteko mugimendu fe-

ministak El Salvadorko Beatrizentzako justizia eskatu zuen, abortatzeko esku-bideari lotuta. Kasu hori gaur egun Giza Eskubideen aldeko Gorte Interamerikarrean dago, eta espero dugu aldeko sententzia jasotzea, berriro errepikatu ez dadin. Colectiva Feministatik horretan dihardugu lanean: sentsibilizazioa egiten dugu abortuaren penalizazioa zentzugabekoa dela erakusteko. 17entzako askatasunaren [Libertad para las 17] aldeko kanpainan ere hartu genuen parte: abortuagatik 30 eta 40 urteko kartzela zigorrak zituzten hamazazpi emakume ziren. Gaur egun bat ere ez dago kartzelan, eta borrokaren ondorio da hori. Ez da posible bizitzaren, emakumeen eta haurdunen gorputzen gain erabakiak hartzen jarraitzea erlijioan oinarritutako ideiekin.

Nazioarte mailan, agian, ez da hain ezaguna, baina gorroto delituen aurkako legea onartu zuten, eta genero identitatearen legea proposuan dago. Karla, bi lege proposamen horien parte izan zinen. Zelakoa da egoera LGTBI komunitatearentzat?

K. Guevara: El Salvador herrialde marxista eta ultrakontserbadorea da. Gobernu hau ere lehengoa baino askoz kontserbadoreagoa da, alderdia finantzatzen duten gehienak kontserbadoreak direlako. Ez dute onartuko kontu hauetan aurrerapausorik egoterik.

2015ean zigor kodeari erreforma batzuk egitea onartu zuten, urte oso basatia izan zelako: Francella Mendez [trans aktibista] hil zuten urtea izan zen. Horrek bultzatu zuen zigor kodeak gorroto delituak tipifikatzea. Genero identitatearen legearen proposamenarekin 2018an hasi ginen, baina 2016tik genbiltzan intzidentzia egiten saiatzen: ez genuen alderdi bakar baten erantzunik jaso. Ezkerreko alderdiak, FMLNk, argi esan zigun abortua eta LGTBIQ+ herritarren kontuak ez zituela ukituko. Alderdi horrek diputatu kopuru handi bat galdu zuenean erabaki zuen lege proposamena onartzea. Baina gaur egunera arte, lege horren inguruan egon den mugimendu bakarra izan da artxibatzea. Emakumeen eta LGTBIQ+ herritarren defentsen aldean zeuden lege proposamen guztiak bertan behera geratu ziren.

Momentu horretan, genero aldaketako eskaera asko geratu ziren artxibatuta. Tartean, zeurea.

“Inoiz ez dugu pentsatu izan migratzea, eta orain buruan daukagu. Estatu baten aurka zaudenean guztiz babesgabe zaude, oso desorekatua da borroka”

K. Guevara: Gu geure kontura hasi ginen epaitegietan izen aldaketa eskararak egiten. Lau eskaera egin genituen, lehenbizi, bertan behera utzi zituzten, gero, errekurtsioa jarri eta hiru onartu zituzten. Izan ere, El Salvadorren izena aldatzeko legerik existitzen ez bada ere, nazioarteko legedia egon badago, eta horiek ere badira El Salvadorko lege. Berriz esan ziguten ezin zutela hori mar txan jarri, ez genuelako frogarik eskaini; berriro egin genuen errekurtsioa eta orduan onartu zuten. 2022ko abuztuan epaimahaiak izen eta genero aldaketak onartu zizkidan. Hiru urte horiek indarkeriaz betetakoak izan ziren, azterketa psikologikoak egitera bidali gintuzten, baita sozialak ere.

Epaileak agindutakoa tramite administratiboa zen San Salvadorko Udalarentzat, baina genero aldaketa ere bazeogenez, udalak esan zuen ez zutela aldaketa egingo. Orduan, nahiz eta nik nire izen eta genero aldaketa irabazi nituen, ezin ditut aldatu San Salvadorko Udalak ez duelako hori egin nahi, sinesmen erlijioso eta moralengatik. Linbo juridikoan dago.

Biok aipatu dituzue fundamentalista erlijiosoak. Horien gorakada dago herrialdean?

K. Guevara: Izan daiteke. Nik sententzia irabazi nuenean sare sozialetan jarri nuen eta birala bihurtu zen. Talde erlijioso asko hori salatzen hasi ziren: presidenteari idazten zioten salatzeko, funtzionario publikoei... Bukelek botere osoa duenez, udalera deitu zuen, eta horixe blokeatzea erabaki zuen. Ez dago instituzionaliterik, fiskaltza ere bahituta baitago. Talde horiek eragin handia dute politika guztietan.

A. Burgos: Nik uste dut baietz, gero eta gehiago ikusten dira espresio erlijioso fanatikoak. Ez dut uste El Salvadorren

soilik gertatzen denik, mundu mailakoa dela esango nuke: krisi egoeran joera kontserbadoreenak areagotzen dira. Gure kasuan, analisisiek diote aliantza neokontserbadore batzuk daudela talde katoliko eta ebanjelikoen artean, gure agenden aurka. Euren asmoa da politikan eragitea. Bukelek boterea hartu zuenean artzain ebanjeliko batek be-deinkatu zuen. Eta jakina da badaudela aliantzak sektore ebanjelikoekin, Bukeleeren alde daudela. Fedearen eta herri sinesmen erlijiosoen instrumentalizazio handia dago.

Eta orain, datorren bost urteetan zer espero duzue?

K. Guevara: Inoiz ez dugu pentsatu izan migratzea, eta orain buruan daukagun kontua da. Estatu baten aurka zaudenean guztiz babesgabe zaude, oso desorekatua da borroka. Ez dugu baztertzeko errepresioa egotea, hori gerta daiteke haserre areagotzen denean. Baina, era berean, ekonomia ahul dago, eta prekaritateak haserre areagotu dezake. Ez dugu uste hobetuko denik, alderantziz. Boterearen kontzentrazio bat dago, eta ez du uzten estatuko botereak funtzionalak izan daitezen. Orduan, ustelkeriak gora egiten du eta horren aurrean ez dago inolako kontrolik. Nik egoera konplexua ikusten dut, batez ere gizarte eragileentzako.

A. Burgos: Lehen esan dut badaudela mugimendu neokontserbadoreak, baina badago aldaketa bat belaunaldietan eta hori ere ikusten da kaleetan. Guk orain arte egin duguna egiten jarraituko dugu: lurraldeak, emakumeak, gazteria, LGTBI komunitateak... lagundu. Giza eskubideen urraketak dokumentatzen jarraituko dugu, etorkizuneko justiziaren esperantzarekin. Badakigu boterea ez dela betiko, eta guk ametsetan jarraituko dugu gizarte justu eta berdinzalea lortzeko bidean. Errealitate feministak sortzen jarraituko dugu, badakigun arren hori ez dela inoiz borroka erraza izan: LGTBI komunitatea eta emakumeak beti egon gara salbuespen egoeran. Gure eskubideak ez dira beti izan ziurrak, horregatik ez dugu estatuan jartzen gure esperantza osoa: gure esperantza dira kolektibitatea eta gizarte sare komunitarioak, horixe da bidea. Gizarte eta herrialde gisa ditugun erronkak zehaztuko ditugu, eta gure ahotsak eskaintzen jarraituko dugu borroka justu honen alde. Isiltzea ez da aukera bat, boterean daudenen alde egitea konplize izatea da. ●